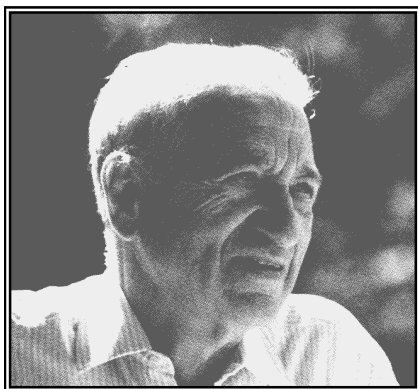

AKI HELYETT A ZENE BESZÉL Soproni József 75. születésnapjára

Műveid előadójaként kaptam felkérést köszöntésedre. E kérésnek nagy örömmel teszek eleget, de régen álltam ilyen nehéz feladat előtt, mint most. Jó lenne a mindenki által használt és elfogadott jókívánságokkal kezdeni: Isten éltesen még sokáig, az emberi élet legvégső határáig, jó egészséget, munkában gazdag éveket kívánok - vagy valami hasonlóval, ami szívből jövően igaz kívánság is lenne. De 1990-ben, 60. születésnapod alkalmából is műveidhez fordultam segítségért, amikor *Köszöntő helyett: a Jegyzetlapok című sorozatról* címmel cikket írtam a Parlandóba. Úgy gondoltam akkor, és ma is úgy gondolom, hogy az alkotás, a zenemű a szerző édes gyermeke, és az azzal való foglalkozás elementárisan mély és lényeges gondolati tartalmat hozhat felszínre, amiért érdemes, sőt öröm felfedező útra indulni, mert mást is megajándékozhat új ismeretekkel.

E sorozat megjelenése után, a hetvenes évek elején segítettél először tanácsaiddal megérteni az egyes darabok, és talán mondhatom, műveid sorának mélyebb értelmét. A bemutató, majd az ezt követő hangversenyek előtti konzultációk alkalmával válhatott egyértelművé az is, hogy a zeneművek a

szerző helyett is „beszélnek”, ha az ember képessé válik arra, hogy belehelyezkedjék egyfajta gondolatvilág rendjébe. Úgy is fogalmazhatnék, hogy a művek árulkodni tudnak olyan rejtett gondolatokról, érzésekről is, melyek felfedezésére és megértésére nem mindig születik meg egy előadóban a kellő intuíció.

Személyedben olyan embert ismertem meg, aki évtizedek óta töretlenül képes a legmagasabb rendű zeneiséggel, az alkotó ösztön parancsoló belső kényszerével dolgozni, írni, új műveket létrehozni. Úgy tűnik, a forrás kiapadhatatlan, és ez már önmagában is csoda.

Az én emlékeim Rólad évtizedekre nyúlnak vissza. Lenyűgözött az élmény, amikor először hallottalak improvizálni, kezed alatt a zongorán gazdag étellel telt meg a zene, áramlott, hömpölygött, zengett, sodort, nem kellett keresgélni a hangokat, mert azok szervesen egymásba fonódtak. Olyan élményt nyújtott ez a tapasztalás, hogy továbbhaladni kényszerré vált.

A hatvanéves születésnap köszöntő óta tizenöt év telt el, és én még mindig ugyanazon a ponton állok, telve kíváncsisággal, a megérteni akarás feltartóztatathatlan vágyával. A közelmúltban két újabb daraboddal

ismerkedhettem meg közelebről, sőt az a megtiszteltetés ért, hogy az egyiket nekem dedikáltad, a másik előadására pedig felkértél. Arra gondolhatnék, talán sikerült már megértenem valamit műveid lényegéből, így abból is, amit e darabok közölni kívánnak. Kérdés, hogy az eddig felismert rendezőelvek elegendőek-e ahhoz, hogy e művekkel való találkozásakor biztonságosan eligazítsanak. Talán. De ne legyünk túl optimisták - a már meglévő ismeretek nem transzponálhatók mechanikusan. Éppen azért, mert a már ismert elemek az élet összetett gazdagságának csak egy kis szeletét érintik, és az évek előre haladásával máshová kerülhetnek a súlyok, változhatnak az arányok. A már rutinnal alkalmazott eszközöknek újra és újra át kell lényegülniük a zene érdekében. „Soha nem a hangszer kell nézni elsősorban, hanem a zenét. A hangszer *csak* a zenéért van, mely abszolút és független a hangszertől.”

Emlékszem még ezekre az évtizedekkel ezelőtti vezérelvekre: „keressük a *nagy mesterek* isteni pillanatait, próbáljunk az óriások - Bach, Mozart, Beethoven - lelkébe bepillantani, műveik annak tükröi. A nagy zenékből világot átfogó szellem sugárzik, melyben az Abszolútumot megtestesülve látjuk. Tudjunk gyönyörködni abban a szellemben, mely műveik megalkotását vezérelte és megtestesítette. Ha ezt a szellemet az ember talán egy pillanatra *teljesen* magáénak érzi, az kárpótol mindenért.” Hitvallásod volt ez a pálya kezdetén.

És most, évtizedekkel később, kezemben tartom a 2003 őszi komponált 18. szonátát. Hihetetlenül gyorsan, három hét alatt született ez a mű! Romantikusnak is nevezhető, ugyanakkor erőteljes belső tartalma van. Az anyag jobbra csak két- vagy háromszólamú, néhány akkord dúsítja. Messze túlnő már a hetvenes évek stílusán, a Jegyzetlapokén, hiszen azok a tételek többnyire ötletfoszlányok, ezt a művet eddig összetartja a nagyforma. „Arra törekedtem, hogy benne legyen az eltelt idő summázata.” Az első tétel indítása a franciás barokk nyelvén szólal meg, lírai hangon, egy ornamentika, akár csak a B-dúr partita kezdete, de modern nyelvezetben kifejtve. Hosszú körmondattá növekszik, egyik gondolat teremti a másikat, mert van mondanivalója. Beszélgetésünk közben fogalmazódott meg bennem, hogy egyfajta zenei nyelven kifejezett belső állapotot sugall ez a darab. „Ehhez tudni kell a szakmát - hangzott a válasz. - És akkor a szakma kiszolgál engem. Mindent megcsinál, amit akarok. Nem kell már azzal küszködnöm, hogyan rakom össze. Önmagától működik, mert már egy olyan állapotot teremt bennem, hogy pontosan tudom, hogyan kell megformálnom. És még valamit - mondtad - állandóan a *nagy mesterek* élnek bennem. Például az a kérdés izgat, hogyan lehet a mai zenei nyelven olyan világosan tagolni a folyamatot, olyan tájékoztató jelleggel, mint ahogy Mozart cezúrákkal, fél zárlatokkal tagolta a periódusokat. Ott működtek a tonika-domináns funkcionális útjelzői. Nálam a fermáták szolgálnák ezt a célt,

természetesen nem ürülhet ki a hang ez alatt, hanem megy, él tovább. A gyors tételek pedig gyorsan villognak, rohannak a képek.”

És közöttük testet ölt a harmadik tétel. Benne a Bach-idézetekkel, amelyek csak felsejlenek. De ott kell lenniük! „Bele kellett lopnom onnan valami kincset. Az első akkord fényesen szóljon, de puhán!” Vagyis hihetetlenül körbe kell járni már egyetlen hangzatot is ahhoz, hogy az ember először megértse, majd meg tudja élni, miért *éppen úgy* van az leírva. „Ez a tétel teljesen szubjektív. Önarckép.” És véletlenül megtudhattam azt is, honnan és milyen jelentéssel bukkan fel, mit idéz évtizedek messzeségéből egy egyszerű, fényesen zengő B-dúr hármas hangzatomotívum, milyen élményvilág van mögötte, és miért fátyolozza be barokkos fényét a moll hangzat. A beszélgetés véletlenül derített fényt erre a távoli összefüggésre, így ez a mindössze egy-két másodpercnyi idézet is egy világot fedeztetett fel.

A kérdés tehát mindig az, hogy ami az előadó tolmácsolásában megszólal, közelében van-e egyáltalán annak a mondanivalónak, amit a mű valójában képvisel, ami miatt a szerző úgy komponálta azt. El tudja-e az ember rendezni, hitelesen megszólaltatni a mű összefüggéseit formailag, dinamikailag, dramaturgiailag, egyszóval tartalmilag. A kottából minden kiolvasható, és nem is a hangok lejátszása okoz gondot, hanem a szellemi és dramaturgiai történet gyors felfogása, megértése és játéktechnikai transzpozíciója.

Születésnapodon szívből kívánom, hogy az elkövetkezendő évek alatt minél többször avass be bennünket, előadókat abba a szellemi világba, melyből műveid megszülettek és megszületnek, mert az előadóknak - akik egy új mű elsajátításáért a legőszintébb szándékkal, de mégis csak „kívülről” indulnak harcba - számtalan akadályon kell átvergődniük. A próbák útját - akárcsak A varázsfuvolában - végig kell járniuk ahhoz, hogy célba juthassanak.

Így most, befejezésként leírhatom ismét:

Köszöntő helyett - néhány gondolat a 18. szonátáról.

Gazdag alkotó éveket kívánok a jövőben is.

Ábrahám Mariann